

IDIAP Jordi Gol, un model pioner, únic i consolidat de recerca en atenció primària a Catalunya

Josep Basora, Anna Berenguera

Fundació Jordi Gol i Gurina. Barcelona.

Introducció

La Fundació Jordi Gol i Gurina va ser creada l'any 1996 per l'Institut Català de la Salut (ICS), amb la finalitat de promoure i gestionar la innovació, la formació, la docència i la recerca clínica dels determinants socials, epidemiològics i en serveis de la salut en l'àmbit de l'atenció primària (AP). El nom que identifica el nostre institut (Jordi Gol) és representatiu de la humanització en la relació professional-persona de Jordi Gol i Gurina (metge de persones), que va ser un defensor d'introduir la recerca i l'evidència científica a l'AP de salut (APS). L'objectiu essencial d'aquest institut és promoure la recerca; això és un fet diferencial, que el fa únic si es compara amb els altres instituts de recerca del país. La manca de tradició en la investigació en AP va ser un factor clau en la definició de les funcions de l'Institut. L'any 2006 va passar a anomenar-se Fundació Institut per a la recerca a l'Atenció Primària Jordi Gol i Gurina (IDIAP Jordi Gol [IDIAPJGol]) gràcies a un conveni amb el Departament de Salut. El 2010 es va adscriure a la Universitat Autònoma de Barcelona com a Institut Universitari de Recerca en Atenció Primària. Ara fa dos anys vàrem celebrar el seu 25è aniversari. L'IDIAP Jordi Gol està situat a la Gran Via de les Corts Catalanes, a l'epicentre de Barcelona i a l'edifici de l'Institut Català de la Salut, però compta amb un desplegament territorial que el fa present a tot Catalunya, des de les Terres de l'Ebre fins a la Vall d'Aran. (www.idiapjgol.org).

L'IDIAP Jordi Gol avui

Actualment, l'IDIAPJGol és un centre de referència en la recerca i la promoció de la salut al primer nivell assistencial, que té com a missió identificar, acollir i garantir la promoció, el desenvolupament i la transferència de la recerca i la innovació realitzades pels professionals d'AP i comuni-

tària amb l'objectiu d'esdevenir referents en la millora dels resultats de salut i en el benestar de les persones. Quant a la justificació, es basa en la centralitat en el/la pacient i el seu entorn, i impulsa la gestió de l'excel·lència i del coneixement que generin les millors pràctiques procedents de les seves capacitats de col·laboració i de cooperació activa, del treball en xarxa i de la gestió del coneixement. La seva visió se centra en fer que els professionals d'AP i comunitària es consolidin com un col·lectiu qualificat, líder i indispensable a nivell nacional i internacional per contribuir a què la recerca i la innovació siguin fonamentals per a la millora contínua, la modernització i la transformació del sistema.

L'IDIAPJGol és l'institut de recerca en APS de tot Catalunya i agrupa un gran nombre de centres de salut i professionals sanitaris. Per poder captar les necessitats, idees i recursos de primera mà, es va crear una estructura descentralitzada de vuit unitats territorials de suport a la recerca (USR): Barcelona Ciutat, Catalunya Central, Girona, Lleida, Metropolitana Nord, Metropolitana Sud, Reus-Tarragona i Terres de l'Ebre.

Aquesta estructura descentralitzada constitueix el pilar bàsic de la recerca de l'IDIAPJGol, i hi implica més de 1.500 professionals sanitaris de centres d'APS en projectes, grups de recerca i personal de suport.

Les USR permeten gestionar, assessorar i organitzar les iniciatives de recerca que sorgeixen i es desenvolupen en els diferents àmbits territorials. Les seves principals característiques són:

- Proximitat als centres de recerca d'APS i els seus professionals sanitaris.
- Suport a la consolidació d'investigadors i grups de recerca millorant les seves habilitats, cerca d'intensificacions per a la recerca, acreditació, organització, finançament i altres estratègies.
- Proporcionar suport tècnic per a la preparació de futurs projectes de recerca i sol·licituds de finançament, i proporcionar suport tècnic, epidemiològic, estadístic i de gestió per al desenvolupament dels projectes de recerca ja aprovats.
- Estreta coordinació amb l'ICS, amb la fusió d'ambdós plans estratègics de recerca.

Correspondència: Josep Basora
IDIAP Jordi Gol
Gran Via de les Corts Catalanes, 587, àtic
08007 Barcelona
Tel. 934 824 425
Adreça electrònica: jbasora@idiapjgol.org

- Coordinació amb altres organitzacions territorials, com altres proveïdors de salut, instituts de recerca, universitats, etc., per establir sinèrgies i aliances.
- Oferir formació en recerca als professionals d'APS, incloent professionals en formació especialitzada.

Les unitats centrals de l'IDIAP Jordi Gol

L'organització de l'IDIAPJGol està formada per diferents unitats científiques i de suport:

- **Sistema d'Informació per a la Investigació en Atenció Primària (SIDIAP).** Es va crear el 2010 com una iniciativa conjunta de l'IDIAPJGol i l'ICS. El seu principal objectiu és generar dades fiables per a la recerca a partir de la història clínica electrònica d'AP (estació clínica d'atenció primària [ECAP]) i altres dades complementàries, com el conjunt mínim bàsic de dades d'hospitalització (CMBD-AH).
- **Unitat d'Estudis amb Medicaments (UEM).** S'encarrega de la coordinació, desenvolupament i suport als estudis amb medicaments a l'IDIAPJGol.
- **Unitat Transversal de Recerca (UTR).** S'encarrega del suport i la coordinació de diferents serveis a les persones investigadores, com ara la perspectiva de gènere, la participació ciutadana en la recerca, la investigació qualitativa, l'avaluació econòmica, la validació de qüestionaris, les revisions sistemàtiques i la creació de qüestionaris o quaderns de recollida de dades (QRD) per als projectes de recerca, etc.
- **Agència de Gestió d'Investigació Clínica en Atenció Primària (AGICAP).** És la unitat dedicada a la gestió d'assaigs clínics i estudis observacionals, principalment amb fàrmacs, promoguts per la indústria o entitats privades.
- **Unitat de Formació.** El seu objectiu és potenciar la formació en recerca a l'APS, proporcionant competències clau als investigadors/es, dirigint i tutoritzant tesis doctorals, o acollint estades formatives de professionals sanitaris en qualsevol nivell de la seva formació.
- **Unitat de Gestió de Projectes (UGP).** Ofereix assessorament i suport administratiu en la preparació i seguiment de projectes de recerca, desenvolupament i innovació (R+D+I) de l'Institut, així com la difusió de convocatòries d'interès per al personal investigador de l'IDIAPJGol o d'APS. Dintre d'ella hi ha l'Oficina de Projectes Europeus.
- **Gabinet Tècnic.** És la unitat de suport a la direcció en els quadres de comandament, gestió de la producció científica i de les dades bibliomètriques de l'entitat, i dels aspectes de protecció de dades i coordinació amb el delegat/ada de protecció de dades (DPD) de l'entitat.
- **Agència d'Innovació.** Unitat creada l'any 2019, juntament amb el Real World Lab (RWL), un laboratori

(*living lab*) (banc de proves i entorn d'experimentació on els usuaris i els productors poden co-crear innovacions) centrat en APS amb l'objectiu de donar suport a emprenedors, investigadors, i també inversors, per provar i validar tecnologies de la salut en un entorn real, tot incloent algorismes d'intel·ligència artificial, aplicacions, plataformes, dispositius mèdics o processos.

- **Àrea de Recursos Corporatius.** Dona suport a tots els projectes de recerca que es realitzen a l'IDIAPJGol. Està formada per diferents unitats, com ara gestió econòmica de projectes, serveis generals, recursos humans, assessorament jurídic i comptabilitat general. Totes elles són indispensables per a un correcte funcionament de l'àrea i per tal de garantir la satisfacció dels seus investigadors.

Àrees i línies de recerca

L'IDIAPJGol ha establert 4 grans àrees nucli (*core*) que tenen diferents línies de recerca:

- 1) **Core 1: Prevenció i gestió dels problemes de salut crònics.** Es tracta d'una àmplia àrea d'investigació que pretén generar noves evidències relacionades amb les activitats preventives, diagnòstiques i terapèutiques dels principals problemes crònics de salut en APS. Els diferents grups de recerca treballen en les següents línies:
 - Problemes cardiovasculars
 - Problemes musculoesquelètics
 - Problemes respiratoris
 - Diabetis
 - Càncer
 - Altres problemes crònics de salut
- 2) **Core 2: Conductes de salut, envelliment i altres etapes de la vida.** La promoció de la salut és un dels aspectes més rellevants de la prevenció en AP. Aborda com promoure comportaments saludables en les diferents etapes de la vida. Inclou les següents línies:
 - Promoció de comportaments saludables
 - Envelliment actiu i saludable
 - Recerca en salut maternoinfantil
 - Recerca en salut escolar i durant l'adolescència
- 3) **Core 3: Recerca en serveis de salut.** Aquesta àrea se centra en la qualitat, l'eficàcia i l'eficiència dels diferents programes, intervencions i serveis d'atenció sanitària, tenint en compte la investigació sobre la seva aplicació. També investiga l'ús de la tecnologia sanitària i els medicaments i implica algunes investigacions bàsiques relacionades amb mètodes d'avaluació, validació de qüestionaris, mesures i patrons de multimorbilitat, etc.
- 4) **Core 4: Salut mental.** Aquesta àrea se centra en l'estudi de l'epidemiologia i els aspectes clínics, terapèutics i d'innovació assistencial en l'àrea de la salut mental en AP, així com en la prevenció i el tractament farmacològic i no farmacològic dels trastorns mentals,

la població infantojuvenil inclosa, o, més recentment, l'impacte de la pandèmia en la salut mental dels professionals sanitaris i dels pacients.

Però aquestes línies de recerca tenen un interès en AP perquè incorporen transversalment la salut centrada en la persona, la comunitat, l'accessibilitat, la longitudinalitat i les iniquitats com a valors essencials en l'AP.

Grups de recerca

L'IDIAPJGol ha promogut la creació de grups de recerca entre els professionals d'APS. Inicialment, promovent-los amb una acreditació interna basada en grups emergents i consolidats, seguida d'una acreditació externa bàsicament per l'Agència de Gestió d'Ajudes Universitàries i de Recerca (AGAUR), o per l'Instituto de Salud Carlos III (ISCIII), a través del programa Redes Temáticas de Investigación Cooperativa en Salud (RETICS) —actualment RICORS (Redes de Investigación Cooperativa Orientadas a Resultados en Salud)— o dels CIBER (Centros de Investigación Biomédica en Red).

Actualment l'IDIAPJGol compta amb 39 grups de recerca. Aquest important nombre de grups es deu a l'àmplia àrea de coneixement de l'APS i a l'àmpli territori que abasta l'IDIAPJGol, amb més de 300 centres de salut d'AP i més de 12.000 professionals sanitaris.

Participació en estructures nacionals i estatals

Xarxes d'infraestructures i plataformes estatals

- RICAPPS: Red de Investigación en Cronicidad, Atención Primaria y Prevención y Promoción de la Salud. L'IDIAPJGol coordina aquesta xarxa d'excel·lència.
- ITEMAS: La Plataforma de Dinamización e Innovación de las capacidades industriales del Sistema Nacional de Salud y su transferencia efectiva al sector productivo (ITEMAS) és una de les plataformes de l'ISCIII que dona suport a l'R+D+I en biomedicina i ciències de la salut.
- IMPACT: Infraestructura de medicina de precisió associada a la ciència i la tecnologia.
- CIBERINFEC: Grup del Consorci CIBER de l'ISCIII de malalties infeccioses.
- SCREEN: Spanish Clinical Research Network, plataforma per a la realització d'assaigs clínics.

Xarxes d'innovació catalanes

- XARTEC: Xarxa de Transferència de Tecnologia de Salut, liderada per la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) amb 81 grups.
- TECSAM: Lligada a la innovació en salut mental, liderada per l'Hospital Sant Joan de Déu.
- I4KIDS Pediatric Innovation HUB.
- IDIBEL XARSMART.

Fites i resultats

A mode d'exemple, durant el 2023, l'IDIAPJGol ha tingut 464 projectes actius, 69 nous projectes competitius, la coordinació de tres projectes europeus en AP i la coordinació de la xarxa RICOPPS, amb 1.623 investigadors (74% dones). S'han publicat 442 articles amb un factor d'impacte de 2.113 (2023), el 48% al primer quartil. Però allò que és més important, és que el resultat d'aquesta recerca és la seva transferència a la pràctica i també que els resultats incideixin sobre les persones i les comunitats. Podem dir que les transferències són múltiples i que tenim 33 accions que poden incidir sobre la transformació de l'AP.

Encarem el futur amb un ambiciós pla estratègic amb 21 reptes, però ens agradaria assenyalar aquells projectes que seran transcendentals els propers anys i en els quals hi ha una gran aposta per part de l'Institut:

- Medicina predictiva, de la mà del projecte estatal *IMPACT cohorts* i de diversos projectes europeus que consoliden una tradició de la recerca en AP en relació amb la predicció en les persones de les malalties cròniques des d'una vessant holística, tenint en compte variables socioeconòmiques i ambientals.
- El desenvolupament del *real world data*, de la mà de la plataforma SIDIAP, per situar estudis epidemiològics, de comorbiditat, de seguretat dels medicaments i de seguiment de les vacunes. Això és possible gràcies a la participació en el projecte DARWIN, però també en els consorcis EHDEN, VACEU, SIGMA, i la novetat transatlàntica de TRINITEX, que procuren desenvolupaments futurs lligats a la intel·ligència artificial i a les bases de dades sintètiques.
- La transferència de la nostra innovació a la societat, de la mà de l'Agència d'Innovació, però també del Real World Lab, on les empreses poden validar la seva tecnologia en el dia a dia amb professionals i pacients comuns de l'AP.
- La recerca en la comunitat, participativa amb tècniques de cocreació i obrint la porta a persones, pacients i altres entitats on tots som protagonistes i autors d'una recerca basada en l'expressió d'interès i de necessitats.
- Els estils de vida saludables, lligats a una salut planetària, empenent accions destinades a disminuir l'impacte humà sobre el medi ambient.
- El benestar emocional de la societat, dels individus, però també dels professionals, etc.

Tot plegat, definint la recerca de referència de l'AP personalitzada en l'IDIAP Jordi Gol.